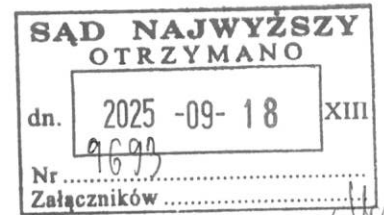

SĄD NAJWYŻSZY

Prezes Sądu Najwyższego
Izba Cywilna
prof. dr hab. Joanna Misztal-Konecka

Warszawa, 18 września 2025 r.

Izba Cywilna
Sądu Najwyższego

Działając na podstawie art. 83 § 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym, w związku z ujawnionymi rozbieżnościami w wykładni przepisów prawa w orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów powszechnych, w celu zapewnienia jednolitości orzecznictwa przedstawiam wniosek o rozstrzygnięcie przez skład siedmiu sędziów Sądu Najwyższego następującego zagadnienia prawnego:

„1. Czy część jednostki redakcyjnej umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej lub denominowanego w walucie obcej, ewentualnie odpowiedniego wzorca umowy, zawierająca wskazanie marży banku jako elementu współtworzącego, w powiązaniu ze średnim kursem waluty obcej ustalany przez Narodowy Bank Polski, przyjęty w tej umowie mechanizm wyznaczania kursów waluty dla potrzeb określenia salda zadłużenia i wysokości świadczeń kredytobiorcy będącego konsumentem, może być traktowana jako postanowienie umowne podlegające samodzielnej ocenie pod kątem jego abuzywności (art. 385¹ § 1 k.c.);

a w razie odpowiedzi pozytywnej:

2. Czy w razie uznania postanowienia odnoszącego się do marży banku za abuzywne można uznać, że umowa kredytu indeksowanego do waluty obcej lub denominowanego w walucie obcej pozostaje w mocy w pozostałej części, a wyznaczanie salda zadłużenia kredytobiorcy i wysokości jego świadczeń (rat kapitałowo-odsetkowych) następuje z zastosowaniem mechanizmu bazującego wyłącznie na średnich kursach waluty obcej ustalanych przez Narodowy Bank Polski?”.

Uzasadnienie

W uchwale całej Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, przyjęto m.in., że nie jest dopuszczalne zastępowanie niedozwolonego postanowienia umownego odnoszącego się do sposobu ustalenia kursu waluty obcej przez wykorzystanie innego sposobu ustalenia kursu waluty wynikającego z obowiązujących przepisów prawa lub ustalonych zwyczajów, oraz uznano, iż przy braku możliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty umowa kredytu nie wiąże stron również w pozostałym zakresie. Stosowne tezy bazują na stwierdzeniu, że chociaż klauzule kształtujące mechanizm przeliczeniowy w umowie kredytu indeksowanego oraz klauzule, na podstawie których następuje określenie wysokości świadczenia w umowach kredytu denominowanego, określają główne świadczenia stron, to – z powołaniem się na art. 385¹ § 1 k.c. – należy uznawać je za sformułowane w sposób niejednoznaczny, a także za kształtujące prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco naruszające jego interesy, gdyż pozwalają one bankowi na arbitralne określanie wysokości kursów waluty, do której odnosi się konkretna umowa kredytu denominowanego lub indeksowanego zawarta z konsumentem.

Powyższe stanowisko w powiązaniu z zawartymi w uchwale z 25 kwietnia 2024 r. wskazaniemi dotyczącymi rozliczeń między stronami na skutek upadku umowy kredytu oraz przedawnienia roszczeń powstałych na skutek upadku takich umów stanowi obecnie zasadniczy punkt odniesienia dla rozstrzygnięcia przez Sąd Najwyższy tzw. spraw frankowych. Przywołana uchwała nie wyeliminowała jednak w pełni różnic stanowisk w orzecznictwie Sądu Najwyższego w odniesieniu do skutków abuzywności postanowień w umowach kredytu indeksowanego (ewentualnie denominowanego). Odnosi się to zwłaszcza do oceny klauzul, w których zastosowany mechanizm wyliczenia salda zadłużenia i wysokości świadczenia kredytobiorcy bazuje na uwzględnieniu marży banku oraz parametru obiektywnego, jakim są średnie kursy walut ustalane przez NBP. W uzasadnieniu uchwały zastrzeżono bowiem, że zawarte w niej rozważania nie mają zastosowania *do szczególnych przypadków, w których zawarta w umowie klauzula przeliczeniowa jest sformułowana przez odwołanie się do parametru o charakterze obiektywnym*

(w szczególności kursu średniego NBP), przy czym kurs ten stanowi jedynie punkt odniesienia dla ustalania kursów kupna i sprzedaży, gdyż te ostatnie ostatecznie współkształtuje marża określana dowolnie przez bank, a zagadnienie to pozostawało poza zakresem merytorycznym pytań prawnych przedstawionych przez Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego we wniosku z 29 stycznia 2021 r. (BSA I-4110-4/20). W odniesieniu do takich klauzul zasygnalizowano jedynie, że możliwe jest stosowanie podejścia, w którym niedozwolony charakter (art. 385¹ § 1 k.c.) przypisuje się tylko części postanowienia umownego odwołującej się do marży banku jako jednego z elementów współtworzących przyjęty w umowie mechanizm przeliczeniowy. Marża jest bowiem parametrem nietransparentnym i wyłącznie zależnym od woli banku (kredytodawcy), gdyż podmiot ten w sposób dowolny wyznacza jej wysokość. Natomiast nie ma podstaw do kwestionowania – z punktu widzenia kryteriów oceny wywodzonych z art. 385¹ § 1 k.c. – parametru, jakim jest średni kurs waluty obcej ustalany przez NBP. Nie jest on bowiem wyznaczany w sposób arbitralny przez kredytodawcę. Możliwe jest więc pozostawienie w mocy umowy kredytu indeksowanego (lub denominowanego), po wyeliminowaniu abuzywnego odwołania do marży banku, na skutek oparcia mechanizmu przeliczeniowego wyłącznie na obiektywnym kryterium, jakim są średnie kursy walut wyznaczone przez NBP z wykorzystaniem tzw. testu niebieskiego ołówka (ang. *blue pencil test* – przeprowadzenia oceny możliwości pozostawienia w mocy ujętej językowo części postanowienia umowy, jeżeli niedozwolone fragmenty da się „jakby wykreślić za pomocą niebieskiego ołówka”, a więc bez zmiany struktury i sensu postanowienia objętego kontrolą w oparciu o kryteria z art. 385¹ k.c.).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego w odniesieniu do klauzul bazujących na powiązaniu marży banku (kredytodawcy) i średnich kursów waluty obcej ustalanych przez NBP dla wyznaczania salda zadłużenia i wysokości świadczeń kredytobiorcy będącego konsumentem można zaobserwować występowanie dwóch przeciwstawnych stanowisk co do określenia zakresu klauzuli przeliczeniowej (indeksacyjnej) objętego abuzywnością oraz wpływu stwierdzonej jej wadliwości na dalsze istnienie nawiązanego stosunku prawnego.

Pierwsze stanowisko bazuje na stwierdzeniu, że brak związania konsumenta wynikający z abuzywności postanowienia umownego (art. 385¹ § 1 k.c.) należy odnosić wyłącznie do tego fragmentu klauzuli (odzwierciedlającego jedynie część

jednostki redakcyjnej umowy kredytu), który zawiera wskazanie marży banku jako jednego z parametrów służących określeniu odpowiedniego kursu waluty. Tylko bowiem z tego elementu klauzuli wynika możliwość banku arbitralnego określania całościowego kosztu udzielonego kredytu i wysokości poszczególnych świadczeń kredytobiorcy, a tym samym należy uznać go za nietransparentny, a zatem niedozwolony i niewiążący konsumenta w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. Natomiast nie ma podstaw do negowania mocy wiążącej odniesień do średnich kursów waluty obcej wyznaczanych przez NBP dla potrzeb ustalania wysokości świadczeń stron umowy. Parametr ten jest określany w sposób obiektywny przez instytucję państwową – Narodowy Bank Polski (NBP) i z wykorzystaniem przyjętych przez nią transparentnych zasad wyliczania bieżącego kursu takiej waluty. Odniesienia w umowie kredytu do średnich kursów waluty określanych przez NBP, w odróżnieniu od parametru, jakim jest marża banku, nie stanowią więc przejawu arbitralnego i nietransparentnego kształtowania relacji umownych przez kredytodawcę. Wahania kursu waluty są typowym zjawiskiem ekonomicznym, które odzwierciedla istotę kredytu indeksowanego do waluty obcej (lub denominowanego w walucie obcej). Implikacje wynikające z ustalenia kursu waluty obcej przez NBP są więc uwzględniane przez strony nawiązywanego stosunku prawnego kredytu jako aprobowany punkt odniesienia dla określenia rozmiaru ich świadczeń. W konsekwencji, po wyeliminowaniu abuzywnego odwołania do marży banku, nadal możliwe jest ustalenie rozmiaru świadczeń stron umowy przez ich oznaczenie w oparciu o średni kurs waluty obcej wyznaczany przez NBP, co jest równoznaczne z zachowaniem istoty (natury) tego typu kredytu. Z tego względu nie ma podstaw do uznania, że nieuwzględnienie odniesień do marży banku w klauzuli indeksacyjnej sprawia, iż umowa kredytu upada w całości, gdyż w oparciu o pozostałą jej treść istnieje możliwość określenia wysokości świadczeń stron. Zastosowana ingerencja w treść umowy (uznanie, że konsument nie jest związany odniesieniem do marży banku jako elementu współtworzącego mechanizm indeksacji) jest wystarczająca dla osiągnięcia celu w postaci postawienia konsumenta w takiej sytuacji prawnej i faktycznej, jak gdyby nieuczciwy warunek w umowie nie został zastrzeżony. Podstawą dla ustalenia wysokości świadczeń stron nadal pozostaje bowiem parametr obiektywny w postaci średnich kursów waluty obcej wyznaczanych przez NBP (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 1 czerwca 2022 r., II CSKP 364/22;

z 20 czerwca 2023 r., II CSKP 1476/22; z 22 lutego 2024 r., II CSKP 11/23; z 5 czerwca 2024 r., II CSKP 1468/22; z 30 października 2024 r., II CSKP 1939/22; z 6 grudnia 2024 r., II CSKP 132/23; z 12 lutego 2025 r., II CSKP 2271/22; z 27 lutego 2025 r., II CSKP 1815/22; z 27 marca 2025 r., II CSKP 2020/22, i z 16 maja 2025 r., II CSKP 201/23, oraz postanowienia Sądu Najwyższego: z 7 września 2023 r., I CSK 6562/22; z 25 września 2023 r., I CSK 862/23; z 27 września 2023 r., I CSK 16/23; z 26 marca 2024 r., I CSK 6980/22; z 20 czerwca 2024 r., I CSK 2997/23, i z 6 listopada 2024 r., I CSK 3948/23).

Natomiast w ramach drugiego stanowiska przyjmuje się, że nie jest uzasadnione „rozłączanie” parametrów konstytuujących klauzulę indeksacyjną (przeliczeniową) przyjętą w umowie kredytu indeksowanego do waluty obcej (lub denominowanego w walucie obcej). Wynikające z takiej klauzuli powiązanie niezależnego (obiektywnego) elementu w postaci średnich kursów NBP oraz elementu wyłącznie zależnego od woli strony umowy (marży banku) jako całość określa przyjęty w umowie mechanizm przeliczeniowy służący określeniu wysokości świadczeń stron („średni kurs NBP +/- marża banku”). Eliminacja z umowy kredytu jedynie części klauzuli dotyczącej marży zmienia istotę całego postanowienia i nie usuwa zagrożenia dla interesu konsumenta. Nadal utrzymywany jest bowiem mechanizm przeliczeniowy, w którym ryzyko wahań kursowych waluty obcej jest przerzucane wyłącznie na konsumenta. Poza tym bazowanie na obiektywnym wskaźniku kursu waluty nie oznacza, że doszło do wyeliminowania problemu braku transparentności w zakresie możliwości wyznaczania rozmiaru świadczeń konsumenta. Abuzywność należy odnosić do całości klauzuli przeliczeniowej bazującej na powiązaniu marży banku i kursów średnich wyznaczanych przez NBP. W konsekwencji z umowy usuwany jest mechanizm, który stanowi podstawę dla określenia rozmiaru głównych świadczeń stron, co uprawnia do dalszego wniosku, że – wobec braku odmiennego stanowiska prezentowanego przez konsumenta (kredytobiorcę) – dochodzi do upadku umowy kredytu (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego: z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22; z 18 maja 2022 r., II CSKP 1316/22; z 12 lipca 2022 r., II CSKP 231/22; z 13 października 2022 r., II CSKP 864/22; z 21 listopada 2023 r., II CSKP 1602/22; z 29 maja 2024 r., II CSKP 1737/22; z 14 marca 2025 r., II CSKP 296/23; z 28 marca 2025 r., II CSKP 424/23, i z 8 kwietnia 2025 r., II CSKP 15/23, oraz postanowienia Sądu Najwyższego:

z 27 lipca 2023 r., I CSK 4033/22; z 18 sierpnia 2023 r., I CSK 4167/22; z 19 stycznia 2024 r., I CSK 233/23; z 10 września 2024 r., I CSK 2735/23; z 25 września 2024 r., I CSK 1606/24; z 28 maja 2025 r., I CSK 388/23, i z 20 października 2023 r., I CSK 4949/22).

Każde z przywołanych powyżej stanowisk ma swoje mocne osadzenie argumentacyjne. W związku z tym za uzasadnione uznano wystąpienie z wnioskiem o rozpoznanie przedstawionych zagadnień prawnych przez powiększony skład Sądu Najwyższego (art. 83 § 1 ustawy o Sądzie Najwyższym). Nadal – ze względu na istotne argumenty przedstawiane na rzecz obu z zaprezentowanych podejść orzeczniczych – w judykaturze Sądu Najwyższego występują rozbieżności co do zakresu przypisywania niedozwolonego charakteru tym postanowieniom z umowy o kredyt indeksowany do waluty obcej (lub denominowany w walucie obcej), w których zastosowany mechanizm indeksacji zakłada powiązanie parametru marży banku i średnich kursów waluty obcej NBP dla określenia rozmiaru świadczeń stron umowy kredytu. Odzwierciedleniem zaś tego stanu rzeczy są diametralnie odmienne oceny przyjmowane przez poszczególne składy orzekające Sądu Najwyższego przy rozpoznawaniu tzw. spraw frankowych, w tym zwłaszcza spraw bazujących na ocenie stosowania przez jeden z banków w umowach o kredyt indeksowany do waluty obcej postanowień umowy (regulaminu) przewidujących, iż kurs kupna w tabeli kursów stanowią *średnie kursy złotego do danych walut ogłaszane w tabeli kursów średnich NBP minus marża kupna, zaś kurs sprzedaży – średnie kursy złotego do danych walut ogłaszane w tabeli kursów średnich NBP plus marża sprzedaży.*

Stanowisko o możliwości podziału klauzuli indeksacyjnej i adresowania skutku abuzywności wyłącznie do tej jej części, która odnosi się do marży banku, opiera się na założeniu, że o zakwalifikowaniu danego postanowienia jako abuzywnego nie może rozstrzygać podział umowy na jednostki redakcyjne. Założenie o dopuszczalności kontroli postanowień umowy wyłącznie według zastosowanych w niej jednostek redakcyjnych skutkowałoby osłabieniem standardu ochrony konsumenta, gdyż przez „odpowiedni” podział umowy na jednostki redakcyjne możliwe byłoby ograniczenie zakresu przeprowadzania kontroli abuzywności poszczególnych postanowień umownych i odnoszenia wobec nich skutku w postaci braku związania nimi konsumenta. W konsekwencji niedozwolony charakter

przypisywać należy takiemu fragmentowi umowy, który wyraża odrębną treść normatywną. Nie zachodzi więc konieczność obejmowania abuzywnością całości jednostki redakcyjnej umowy, gdy w jej ramach możliwe jest wyróżnienie dwóch lub więcej fragmentów tekstu wyrażających samodzielną (odrębną) treść normatywną (zob. np. wyrok Sądu Najwyższego z 30 października 2024 r., II CSKP 1939/22, i powołane tam orzecznictwo). Takie podejście jest możliwe do zastosowania przy ocenie klauzul z umów kredytu indeksowanego do waluty obcej (lub denominowanego w walucie obcej), które bazują na powiązaniu marży banku i średnich kursów waluty obcej wyznaczanych przez NBP dla ustalenia świadczeń stron. Przyjęta konstrukcja zakłada bowiem wykorzystywanie dwóch elementów – pierwszego odnoszącego się do niezależnego czynnika (kursu średniego NBP) oraz drugiego – zależnego wyłącznie od woli kredytodawcy w postaci marży banku. Każdy z nich wyraża samodzielną treść normatywną, która służy określeniu świadczeń stron; ergo samodzielnie podlegają one ocenie z punktu widzenia kryteriów z art. 385¹ § 1 k.c. (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 5 czerwca 2024 r., II CSKP 1468/22). Zaznacza się przy tym, że wobec samodzielności normatywnej poszczególnych elementów wyznaczających mechanizm indeksacji nadal możliwe jest ustalenie świadczeń stron, chociaż doszło do wyeliminowania z umowy postanowienia dotyczącego marży banku. Podstawę dla obliczania wysokości takich świadczeń stanowi kurs średni NBP, gdyż ten parametr ma wymiar obiektywy (niezależny od banku) i w związku z tym nie można przypisać mu abuzywności. Sprawia to, że umowa zawiera postanowienia określające wysokość świadczeń stron, mechanizm przeliczeniowy i sposób określenia kursu waluty obcej. Elementy te są wystarczające dla uznania, iż umowa kredytu może nadal obowiązywać, mimo że – z powołaniem się na art. 385¹ § 1 k.c. – doszło do uznania odniesień do marży za bezskuteczne wobec konsumenta. Zachowane zostają bowiem wymagania treściowe wyznaczane dla tego typu umów przez art. 69 pr.bank.

Uzupełniając to podejście, wskazać też można, że w istocie każdy ze wspomnianych elementów spełnia samodzielną funkcję ekonomiczną i z punktu widzenia konstruowania kontraktu nie istnieją żadne przeszkody merytoryczne, aby odniesienia do marży banku i średnich kursów waluty ustalanych przez NBP umieszczane były w odrębnych jednostkach redakcyjnych (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2023 r., II CSKP 1476/22). Z jednej bowiem strony

odesłanie do kursu NBP stanowi o istocie zawartej przez strony umowy kredytu indeksowanego, gdyż wskazuje – obiektywne oraz niekontrowersyjne – źródło informacji potrzebnych do wykonywania kontraktu. Bez tego rodzaju postanowienia umowa stron nie mogłaby funkcjonować w praktyce. Z drugiej natomiast strony dopowiedzenie o stosowaniu przez bank marż kupna oraz sprzedaży pełni funkcję uboczną, korygującą kurs podstawowy (NBP), stwarzającą bankowi możliwość uzyskania dodatkowego zarobku, a co najmniej kompensacji kosztów związanych z indeksacją kredytu. Postanowienia tego rodzaju, czyli dotyczące marży, nie są przy tym obiektywnie niezbędne do wykonywania umowy. Fragmenty odnoszące się do stosowania kursu NBP oraz marży pełniły zatem inną funkcję, a więc nie mają one identycznego znaczenia dla umowy jako całości. Ich pozycja normatywna oraz cele ekonomiczne realizowane za ich pośrednictwem są na tyle różne, że właściwe jest odmienne ich postrzeganie przy przeprowadzaniu weryfikacji w oparciu o kryteria oceny z art. 385¹ § 1 k.c.

Zaznacza się, że dążenie do utrzymania umowy kredytu w mocy (mimo uznania za niewiążące odniesień do marży banku) jest spójne z celami dyrektywy Rady 93/13 z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich. W dyrektywie nie przewiduje się bezwzględnej nieważności umów zawierających postanowienia niedozwolone, lecz jako zasadę przyjmuje się zachowanie umowy w mocy. Również na tle art. 385¹ § 2 k.c. sprzeczne z intencją ustawodawcy jest przyjmowanie, że każda modyfikacja umowy polegająca na usunięciu postanowień abuzywnych prowadzi do nieważności lub bezskuteczności umowy w całości, chociażby jej dalsze wykonywanie było możliwe. Oznacza to, że zarówno na poziomie regulacji krajowych (art. 385¹ § 2 k.c.), jak i prawa unijnego (art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13) wyrażana jest preferencja na rzecz utrzymania w mocy nawiązanego stosunku prawnego, chociaż doszło do wyeliminowania niedozwolonych postanowień umownych (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2023 r., II CSKP 1476/22).

Zgodnie z tą argumentacją jednocześnie zastrzega się, że usunięcie niedozwolonego postanowienia umownego odnoszącego się do marży banku nie implikuje w sobie zakazanego przez dyrektywę 93/13 skutku w postaci zmiany nieuczciwego warunku, w szczególności zastąpienia niedozwolonego postanowienia umownego – innym postanowieniem. Strony bowiem same odwołały

się w umowie do średniego kursu waluty obcej ustalanego przez NBP. W konsekwencji skutkiem działania sądu jest jedynie dookreślenie treści klauzuli w ten sposób, że w jej treści nie uwzględnia się abuzywnego (i tym samym niewiążącego konsumenta) odniesienia do marży banku. Pozostawia się natomiast odniesienie do średnich kursów NBP, gdyż te nie wykazują cech abuzywności i *ab initio* były objęte wolą stron przy zawieraniu umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 30 października 2024 r., II CSKP 1939/22).

W ramach tego kierunku w orzecznictwie dostrzega się też, że eliminacja odwołania do marży banku w klauzuli przeliczeniowej realizuje oczekiwany przez prawodawcę unijnego cel w postaci zniechęcania przedsiębiorców do zamieszczania w umowach takich nieuczciwych (niedozwolonych) postanowień umownych, gdyż wykluczenie odniesienia do marży pociąga za sobą negatywne skutki ekonomiczne wyłącznie dla banku (kredytodawcy). Włączenie parametru marży banku w zastosowany w umowie kredytu indeksowanego do waluty obcej mechanizm przeliczeniowy zakłada bowiem przyznanie bankowi „dodatkowego” zysku w związku z przeprowadzaniem indeksacji kredytu (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 22 lutego 2024 r., II CSKP 11/23).

Dla wzmocnienia powyższej argumentacji w dotychczasowym orzecznictwie Sądu Najwyższego wywodzi się, że podejście interpretacyjne dopuszczające podział klauzuli „kurs średni NBP +/- marża” jest zgodne z przyjmowaną w orzecznictwie TSUE wykładnią przepisów dyrektywy 93/13 w kontekście postrzegania pojęcia nieuczciwych warunków w umowach z konsumentami oraz ich skutków na gruncie umowy kredytu. Zwłaszcza w wyroku TSUE z 29 kwietnia 2021 r. w sprawie C-19/20 I.W. i R.W. przeciwko Bankowi BPH S.A. wyjaśniono, że przepisy dyrektywy 93/13 nie stoją na przeszkodzie temu, aby sąd krajowy usunął jedynie nieuczciwy element warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, w przypadku gdy odstrasający cel dyrektywy jest realizowany przez krajowe przepisy ustawowe regulujące korzystanie z niego, o ile element ten stanowi odrębne zobowiązanie umowne, które może być przedmiotem indywidualnej kontroli pod kątem nieuczciwego charakteru. Dyrektywa 93/13 nie wymaga, aby sąd krajowy wyłączał, oprócz warunku uznanego za nieuczciwy, warunki, które nie zostały za takie uznane, ponieważ jej celem jest ochrona

konsumenta i przywrócenie równowagi między stronami przez wyłączenie stosowania warunków nieuczciwych z jednoczesnym zachowaniem (co do zasady) ważności pozostałych warunków umowy (zob. np. wyrok Sądu Najwyższego z 1 czerwca 2022 r., II CSKP 364/22). Na bazie tego stanowiska wywodzić więc można, że rolą sądu, przy ocenie klauzul indeksacyjnych odnoszących się do średnich kursów waluty obcej wyznaczanych przez NBP oraz do marży banku, jest ingerowanie w umowę jedynie w takim zakresie, aby wyeliminować tę normatywnie wyodrębnioną część postanowienia, która wykazuje cechy abuzywności. Wykluczone jest natomiast działanie polegające na swoistym rozszerzaniu zakresu abuzywności na te samodzielne w aspekcie normatywnym elementy treściowe umowy kredytu, które nie wykazują cech abuzywności, chociażby ujęte były w ramy jednej jednostki redakcyjnej. Sąd powinien wyeliminować odniesienia do marży banku w zastosowanym w umowie mechanizmie przeliczeniowym, bez jednoczesnego negowania mocy postanowienia umownego wskazującego na średnie kursy waluty obcej wyznaczone przez NBP jako obiektywnego parametru służącego określeniu rozmiaru świadczeń stron umowy. W ten sposób konsument znajduje się w sytuacji prawnej i faktycznej, jak gdyby nieuczciwy warunek w umowie nie został zastrzeżony.

W ramach przeciwnego kierunku argumentacji, wykluczającego dzielenie postanowienia „kurs średni NBP +/- marża”, zaznacza się, że stosowna klauzula jako całość jest sformułowana w sposób nietransparentny w tym znaczeniu, iż konsument, odwołując się do jej treści, nie jest w stanie w sposób jednoznaczny określić rozmiaru swoich zobowiązań, w tym zwłaszcza nie może on określić rozmiaru kwotowego swoich przyszłych świadczeń w postaci rat odsetkowo-kapitałowych (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 18 maja 2022 r., II CSKP 1316/22). Ich rozmiar jest bowiem zależny nie tylko od wysokości marży kształtowanej przez bank, ale również od złożonego (i w zasadzie pozostającego poza percepcją konsumenta w wymiarze długookresowym) mechanizmu wyznaczania kursu waluty (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 21 listopada 2023 r., II CSKP 1602/22). Niezależnie bowiem od zastrzeżenia marży stosowna klauzula skutkuje sprzecznym z dobrymi obyczajami i realizowanym wyłącznie w interesie banku (kredytodawcy) przerzuceniem ryzyka kursowego na konsumenta (kredytobiorcę). Wskutek odniesienia do średnich kursów waluty obcej NBP konsument nie jest

w stanie wyznaczyć realnego kosztu udzielonego kredytu, gdyż ten jest zależny od wahań kursu waluty indeksacji w perspektywie długookresowej, tj. czasu, na który został udzielony kredyt. Zatem pozbawione racji jest ograniczanie skutku abuzywności wyłącznie do marży banku, skoro klauzula indeksacyjna w całości wyklucza możliwość jednoznacznego ustalenia przez konsumenta kosztu ekonomicznego zaciągniętego kredytu. Oparcie się na kursach średnich NBP w ramach mechanizmu indeksacji nadal pozostawia otwarty problem nieuczciwego i sprzecznego z interesem konsumenta przerzucania na niego negatywnych skutków wahań kursowych waluty indeksacji. Dostrzega się przy tym ściśle powiązanie między poszczególnymi postanowieniami umownymi, co ma wykluczać ograniczanie skutków abuzywności wyłącznie do tych elementów umowy kredytu, które odwołują się do marży banku jako elementu współkreującego mechanizm przeliczeniowy. Klauzula ryzyka walutowego nie może funkcjonować bez klauzuli kursowej określającej przeliczenie zobowiązań stron celem ustalenia wysokości ich świadczenia. Z kolei klauzula spreadowa nie ma racji bytu w umowie, w której nie zastosowano mechanizmu indeksacji i wynikającego z niego narażenia konsumenta na ryzyko kursowe. Zatem należy przyjmować, że klauzule przeliczeniowe i klauzule ryzyka walutowego składające się na przyjęty w umowach kredytowych mechanizm indeksacji są ze sobą ściśle powiązane, a ich rozszczępienie jest zabiegiem sztucznym (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego: z 6 marca 2024 r., II CSKP 2223/22; z 29 maja 2024 r., II CSKP 1737/22, i z 12 lipca 2022 r., II CSKP 231/22, oraz postanowienia Sądu Najwyższego: z 27 lipca 2023 r., I CSK 4033/22; z 28 września 2023 r., I CSK 6286/22, i z 28 maja 2025 r., I CSK 388/23).

W ramach tego stanowiska podnosi się również, że ewentualne dopuszczenie dzielenia klauzuli „kurs średni NBP +/- marża banku” umieszczanej w niektórych umowach kredytowych indeksowanych do waluty obcej nie będzie realizowało skutku odstraszającego dla przedsiębiorców wymaganego przez dyrektywę 93/13. Zawężanie sfery oddziaływania abuzywności tylko do niektórych fragmentów postanowienia umowy wyznaczającego rozmiar świadczeń stron i na bazie tego budowanie tezy o możliwości utrzymania w mocy nawiązanego stosunku prawnego nie pociągają za sobą na tyle negatywnych skutków dla przedsiębiorców, aby ci *pro futuro* nie byli zainteresowani stosowaniem nieuczciwych warunków umownych w relacjach z konsumentami. Przy takim podejściu interpretacyjnym tworzy się

przestrzeń do dalszego utrzymywania praktyk polegających na stosowaniu niedozwolonych postanowień umownych, skoro na skutek odpowiednich zabiegów interpretacyjnych dąży się do nadania „nowego” brzmienia zakwestionowanej klauzuli (z pominięciem jedynie części jej fragmentu uznanego za abuzywny), i wyraża się aprobatę dla utrzymania w mocy nawiązanego stosunku prawnego. Przedsiębiorca, stosując niedozwolone postanowienie umowne, może zatem liczyć, że w drodze sądowej kontroli takiego postanowienia dojdzie do jego rozdzielenia treściowego i aplikowania sankcji z art. 385¹ § 1 k.c. tylko do niektórych jego fragmentów w taki sposób, aby możliwe było uznanie, iż pozostała część klauzuli wykazuje samodzielność normatywną w stopniu pozwalającym na wyznaczanie praw lub obowiązków stron umowy, a tym samym jest możliwe utrzymanie w mocy nawiązanego stosunku prawnego (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 18 maja 2022 r., II CSKP 1316/22).

Twierdzić można również, że klauzula przeliczeniowa kształtowana treściowo przez odniesienie do średnich kursów waluty obcej ustalanych przez NBP na skutek pominięcia abuzywnego odniesienia do marży banku jest wyrazem niedopuszczalnego przeprowadzania zmiany umowy przez sąd (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 18 maja 2022 r., II CSKP 1316/22, i z 13 października 2022 r., II CSKP 864/22). Na tak ujętą treściowo klauzulę przeliczeniową nie zgadzały się strony w momencie składania oświadczeń woli prowadzących do zawarcia umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej. Oznacza to, że sąd, podejmując takie rozstrzygnięcie, w swej istocie oddziałuje na treść umowy poza wolą stron, w tym zwłaszcza z pominięciem aprobaty ze strony konsumenta (kredytobiorcy), chociaż to ochrona jego interesu jest realizowana za pośrednictwem art. 385¹ § 1 k.c. Dostrzegać bowiem należy, że zakwestionowane postanowienie stanowi element ujętego w umowie złożonego mechanizmu przeliczeniowego dla potrzeb ustalenia rozmiaru świadczeń stron. Wyłączenie odniesień do marży banku i bazowanie wyłącznie na kursach średnich NBP dla przeprowadzenia indeksacji sprawiają, że stosowany mechanizm jest inny aniżeli ten, który był objęty zgodnymi oświadczeniami stron umowy. Mamy zatem do czynienia z modyfikowaniem mechanizmu wyznaczania rozmiaru głównych świadczeń stron, które „niejako w sposób władczy”, gdyż bez jednoznacznego oparcia normatywnego, realizuje sąd w ramach przeprowadzanej przez niego oceny niedozwolonych postanowień

umownych. Takie działanie sądu nie wiąże się wyłącznie ze skutkiem eliminacyjnym, ale z równoczesnym kształtowaniem treściowym nowego mechanizmu przeliczeniowego, tj. mechanizmu bazującego na średnich kursach NBP. Tymczasem takie podejście jest kwestionowane w orzecznictwie TSUE. We wspomnianym wcześniej wyroku z 29 kwietnia 2021 r., C-19/20 (pkt 68-73) oraz w wyroku z 26 marca 2019 r. w połączonych sprawach C-70/17 i C-179/17 (pkt 64) TSUE wyjaśnił, że przepisy dyrektywy 93/13 stoją na przeszkodzie temu, żeby uznany za nieuczciwy warunek został częściowo utrzymany w mocy poprzez usunięcie elementów przesądających o jego nieuczciwym charakterze, w przypadku gdyby to usunięcie sprowadzało się do mającej wpływ na istotę tych warunków zmiany ich treści.

W odniesieniu do prezentowanego stanowiska wskazuje się też, że zapewnia ono właściwą realizację przewidzianego w dyrektywie 93/13 skutku odstraszającego wobec przedsiębiorców decydujących się na stosowanie nieuczciwych warunków w umowach zawieranych z konsumentami. Następstwem dostrzeżonej wadliwości klauzuli przeliczeniowej jest bowiem upadek umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej, co wiąże się z tym, że przedsiębiorca pozbawiany jest możliwości czerpania korzyści ekonomicznych z umowy, do której zdecydował się implementować nieuczciwe warunki kształtujące ten mechanizm. Bez indeksacji nie jest możliwe oznaczenie świadczeń stron umowy, co skutkuje tym, że upada umowa. Upadek umowy jest zaś sankcją, która jest aprobowana w świetle przepisów dyrektywy 93/13, gdy po stronie konsumenta brak jest woli do dalszego utrzymywania nawiązanego stosunku prawnego kredytu.

Uzupełniając stosowną argumentację, zaznacza się też, że na postrzeganie mechanizmu wymiany opartego na powiązaniu marży banku i średnich kursów NBP dla potrzeb przeprowadzenia indeksacji świadczeń nie może mieć wpływu to, iż bank w rzeczywistości jedynie w niewielkim zakresie czerpał korzyści z „doliczania” marży przy wyznaczaniu kursu kupna i sprzedaży waluty indeksacji w związku z wejściem w życie ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw. O ocenie niedozwolonego charakteru postanowień umowy decydują okoliczności z chwili zawarcia umowy (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 21 listopada 2023 r., II CSKP 1602/22, i z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22).

Mając na względzie przedstawione powyższe argumenty, stwierdzić należy, że wątpliwość co do wykładni przepisów prawa, jaka ujawniła się w orzecznictwie sądowym na tle przedstawionych zagadnień prawnych, oznacza, iż doszło do spełnienia przesłanek z art. 83 § 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym, a tym samym uzasadniona jest potrzeba rozstrzygnięcia wskazanych problemów prawnych przez skład siedmiu sędziów Sądu Najwyższego.

*Prezes Sądu Najwyższego
kierujący pracą Izby Cywilnej*

SSN Joanna Misztal-Konecka